

KRIMINÁLIS LÉHASÁG? A MUNKAKERÜLŐ FIATALKORÚAK BÜNTETŐJOGI MEGÍTÉLÉSE A 20. SZÁZADI MAGYARORSZÁGON

KOVÁCS-SZÉPVÖLGYI ENIKŐ

JOG.
történet

ELTE ÁJK

JOGTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

A SZERZŐ:

DR. KOVÁCS-SZÉPVÖLGYI ENIKŐ

EGYETEMI ADJUNKTUS

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM

DF ÁJK

MODERN TECHNOLÓGIAI ÉS

KIBERBIZTONSÁGI JOGI TANSZÉK

SZEPVOLGYI.ENIKO@GA.SZE.HU

2025. július 21.

Az államokat a 19-20. században kihívás elé állította az urbanizációval és a társadalmi átrendeződéssel együtt járó szociális problémák kezelésének szükségessége. A kol-dus, csavargó, munkakerülő egyének életmódját a társadalomra és a polgári állam értékrendjére nézve egyaránt veszélyesnek tekintették.¹ Az állam szociális eszközökkel, a szegényügyi feladatokat a községek hatáskörébe utalva igyekezett gondoskodni a szegényekről. Amikor azonban a szegénység a közbiztonságot veszélyeztető magatartásba csapott át, indokoltnak vélték a rendészeti és büntetőjogi úton történő fellépést is.² A polgári átalakulást követő kapitalizmus, a technikai fejlődés és a gyári termelés következtében a 19-20. századra tömeges szegénység alakult ki. A kor felfogása alapján a munkátlan-ságot a jogrendre veszélyes jelenséggént értékelték.³

Általános tendencia volt az európai törvényhozásban, hogy a századforduló közeledtével teret kaptak a reform-

gondolatok, s a közveszélyes elkövetőkkel szemben hatá-sosabb szabályozásra törekedtek az államok. A pozitivistá büntetőjogi iskola vívmányai alapján a bűnelkövetőket különböző kategóriákra osztot-ták, ún. speciális bűnelkövetői csoportokat alakítottak ki és esetükben, speciális szankciók-kal kívántak valamilyen módon megoldást találni. Ilyen speci-ális csoport volt a fiatalkorú bűnelkövetők, vagy a munka-kerülők kategóriája is. Mivel a büntetések hatására nem mu-tatkozott csökkenés a deviáns-nak tekintett egyének számá-ban, így a jogalkotó egyéb megoldásokhoz nyúlt, s sza-badságelvonó-, illetve korlá-tozó intézkedéseket vezetett be.⁴ A javítás és nevelés céljából a fiatalkorúak esetén töb-bek között a javító nevelés, míg a közveszélyes munka-kerülőknél a dologház kecsge-ttetett megoldással.

1914-ben lépett hatályba a közveszélyes munkakerü-lésről szóló törvénycikk,⁵ amely lehetővé tette a közve-szélyes munkakerülőkkal

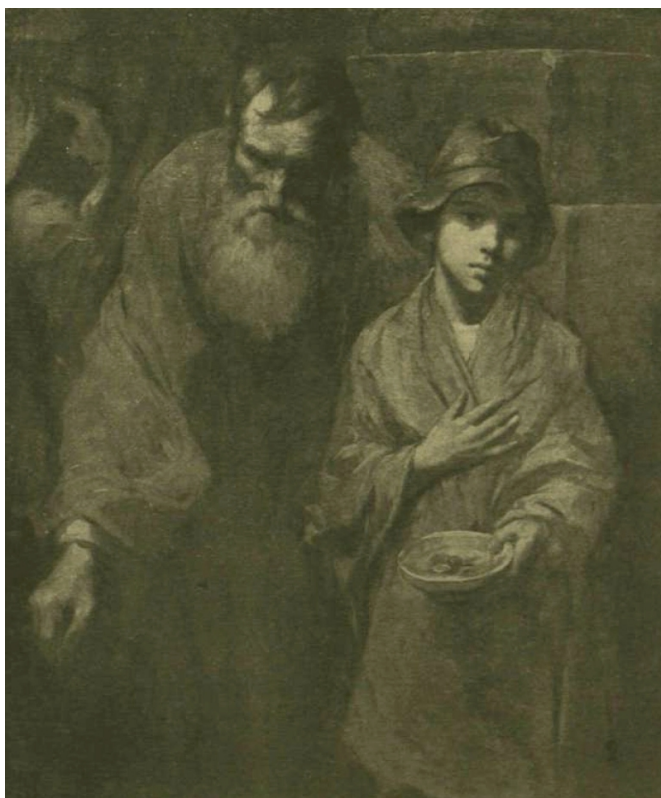
szemben a dologház intéz-kedés alkalmazását. A do-logház bíró által törvényben meghatározott eljárás során büntethető, természetes személlyel szemben kisza-bott intézkedés volt. A tör-vény értelmében az a kere-setre utalt, munkaképes egyén volt büntetendő, aki csavargó, munkakerülő élet-módot folytatott. A törvény az alkalmi és a visszaeső munkakerülőket is büntetni rendelte.⁶ Az alsóbb népré-tegek tizennégy-tizenöt éves gyermekeit keresetre utaltak tekintette a tár-sadalom, a polgári bíróság

gyakorlata ezzel összefüggés-ben pedig keresetképesnek vélte az ezen életkorban lévő fiatalkorú munkakerülőket.⁷

A törvény indoklásából egyértelműen kitűnik, hogy a jogalkotó a fiatalkorúakra is kiterjesztette a személyi ha-tályt, azzal a kikötéssel, hogy fiatalkorúakat csavargás, kol-dulás miatt nem lehetett do-logházba utalni, esetükben a javító nevelés intézkedés alkal-mazása volt elsődleges.⁸ A két szankcióban – a javító neve-lésben és a dologházi elhelye-zésben – közös vonás, hogy mindkettő határozatlan tarta-mú volt. A javító nevelésben, mint a fiatalkorúakkal szemben elsődlegesen alkalmazandó szabadságelvonással járó bün-tetőjogi szankcióban⁹ talál-kozott egymással a nevelési célzat és az ennek megfelelő kifizési időt hagyó határozatlan tartamú elítélés, amelynek végső határát csupán a hu-szonegyedik életév betöltése képezte. Alkalmazásáról fiatal-korúak esetében az 1908. évi XXXI. törvénycikk javító neve-lésre vonatkozó végrehajtási rendelete értelmében csak a bíróság dönthetett,¹⁰ a végle-ges beutalás az igazságügy-miniszter rendelkezésétől függött,¹¹ a pontos tartam pe-dig a végrehajtás során dőlt el. Emellett az utólagos javító nevelés alkalmazására is lehető-ség volt: az eljáró bíróság a fogházban végrehajtott határo-zott tartamú szabadságvesztést kombinálhatta a határozatlan tartamú javító neveléssel.¹²

A levéltári dokumentumok mutatják, hogy a közveszé-lyes munkakerülés körébe vonható tényállások közül a csavargást jellemzően

fiatalkorú, munkaképesnek tartott gyermekek is megvalósíthaták. A dologház helyett alkalmazott javító nevelés helyett a bíróságok fogház-büntetésre ítélték fiatalkorú közveszélyes munkakerülőket, s akadt példa utólagos javító nevelés elrendelésére is. Az alábbi esetek a fiatalkorúak által megvalósított közveszélyes munkakerülés miatt kiszabott szankciókat példázzák.

A győri királyi ügyészség jelentésében szereplő ügyben

H. J.-re a királyi törvényszék, mint fiatalkorúak bírósága javító nevelést rendelt el közveszélyes munkakerülés miatt. A királyi ügyész által benyújtott fellebbezésnek a törvényszéki tanács helyt adott és hat hónapig tartó fogházbüntetést szabott ki utólagos javító neveléssel. A kir. ügyész a fiatalkorú előzetes szabadságvesztésbüntetésére, életkorára

– néhány nap híján töltötte be a terhelt a tizennyolcadik életévét – és teljesen züllött jellemére tekintettel már az elsőfokú eljárásban is a fogházbüntetésre tett indítványt. Egy másik ügyben I. E. fiatalkorú javító nevelését indítványozta a kir. ügyész az elsőfokú eljárásban közveszélyes munkakerülés miatt. A fiatalkorúak bírósága ugyanakkor úgy vélte, hogy a lány magatartásával a javító nevelés végrehajtása során káros hatással lenne a többi növendékre, ezért egy évi fogházbüntetésre ítélte. A törvényszéki tanács másodfokon a fogházbüntetés időtartamát hat hónapra szállította le, és megjegyezte, hogy a javító nevelés mellőzése téves azon indokkal, hogy a fiatalkorú elítélt a többi növendékre káros hatást gyakorolhat.¹³

A háború kitörését követően a fiatalkorú csavargók száma a munkaalkalmak növekedése miatt csökkent, ugyanakkor az „ikertestvérihágásnak”, a koldulásnak a száma nőtt.¹⁴ A tulajdon elleni bűncselekmények mellett azonban továbbra is a közveszélyes munkakerülés képezte a másik leggyakoribb csoportját a fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményeknek.¹⁵

Hivatkozások:

- ¹ Gönczöl Katalin: *Bűnös szegények*. Budapest, 1991. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 9–10. p.
- ² Mezey Barna: A határozatlan tartamú szabadságvesztés intézményének bevezetése Magyarországon. In Kovács Kálmán (szerk.): *Jogtörténeti Értekezések* 20. Budapest, 1983. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Jogtörténeti Tanszék, 89–91. p.
- ³ Scherer István (szerk.): *József Cs. és Kir. Főherceg Ö Fensége védnöksége alatt 1899. évi szeptember hó 13–17. napjaiban tartott Nemzetközi Gyermekvédő Kongresszus Naplója*. Budapest, 1900. Kongresszus Végrehajtó Bizottsága, 4–8. p.
- ⁴ Nagy Ferenc: *Intézkedések a büntetőjog szankciórendszerében*. Budapest, 1986. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 93–96. p.
- ⁵ A közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913. évi XXI. törvénycikk.
- ⁶ Mezey Barna: A dologházi törvény. *Jogtörténeti Szemle*, 2016. 1. sz. 24–30. p.
- ⁷ HU-MNL-OL-K 579 Általános iratok, 1867–1944. K 579-

Wk-1913-1915. 590-591. cs. 1749/1914. f.ü. sz.

⁸ Vö.: a Kbt. 70. §, és a közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913. évi XXI. törvénycikk 9. §.

⁹ A büntetőtörvénykönyvek és a bünvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908. évi XXXVI. törvénycikk 24. §. A m. kir. igazságügy-miniszter 1909. évi 27.200. I. M. számú rendelete, a javító nevelés szabályozásáról is megerősíti a büntetőnovellában foglaltakat.

¹⁰ 1909. évi 27.200. I. M. számú rendelet 61. §.

¹¹ 1909. évi 27.200. I. M. számú rendelet 23. §.

¹² 1908. évi XXXVI. tc. 28. §.

¹³ HU-MNL-OL-K 579 Általános iratok, 1867–1944. K 579- Wk-1913-1915. 590-591. cs. 1914. El. 26/A. 24. sz.

¹⁴ A rendőri gyermekbíróságon. A *Gyermekevédelem Lapja*, 1916. 9. sz. 224–227. p.

¹⁵ Moizer Imre: A fiatalkorúak bűncselekményének közvetlen okai. A *Gyermekevédelem Lapja*, 1917. 8. sz. 171–174. p.

Lásd még: Kovács Lydia: *Züllenek a gyerekek...A Gyermekevédelem Lapja*, 1917. 9. sz. 196–197. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Fiatalkorú csavargók. Forrás: Vasárnapi Ujság, 1916. 46. sz. 927. p.

Letöltve: 2025. július 17.

2. oldal: Nagy Zsigmond Koldusok c. műve. Forrás: Vasárnapi Ujság, 1900. 15. sz. 229. p.

Letöltve: 2025. július 17.